च्छादनञ्च स्वशरीरोपभोगार्थाय लोकस्योपकारार्थाय च परिग्रहेदिति" दण्डादिस्वीकारस्य लौकिकत्वमभिधाय "तच्च मुख्ये नास्तीति" शास्त्रीयत्वं प्रतिषिध्य "कोऽयं मुख्य इति चेदयं मुख्योन दण्डं न शिखां न यज्ञोपवीत नाच्छादनञ्चरति परमहंसः" इति दण्डादिलिङ्गराहित्यस्य शास्त्रीयतामुक्त्वा "न शीतं न चोष्ण"मित्यादिना वाक्येन "आशाम्बरो निर्नमस्कार" इत्यादिवाक्येन च लोकव्यवहारातीतत्वमभिधायान्ते "यत्पूर्णानन्दैकबोधस्तद्ब्रह्माहमस्मीति कृतकृत्यो भवति" इत्यन्तेन ग्रन्थेन ब्रह्मात्मानुभवमात्रपर्य्यवसानमाचष्टे। अतोविरुद्धधर्म्मोपेतत्वादस्त्येवानयोर्महान् भेदः। स्मृतिष्वप्ययं भेद उक्तदिशा द्रष्टव्यः। "संसारमेवं निःसारं दृष्ट्वा सारदिदृक्षया। प्रव्रजन्त्यकृतोद्वाहाः परं वैराग्यमाश्रिताः। प्रवृत्तिलक्षणो योगो ज्ञानं संन्यासलक्षणम्। तस्माज्ज्ञानं पुरस्कृत्य संन्यस्येदिह बुद्धिमान्" इत्यादिविविदिषासंन्यासः। "यदा तु विदितं तत्स्यात् परं ब्रह्म सनातनम्। तदैकदण्डं संगृह्य सोपवीतां शिखां त्यजेत्। ज्ञात्वा सम्यक्परं ब्रह्म सर्व्वं त्यक्त्वा परिव्रजेदिति" विद्वत्संन्यासः। ननु कलाविद्यादाविव कदाचिदौत्सुक्यमात्रेणापि वेदितुमिच्छा सम्भवत्येव विद्वत्ताप्यापातदर्शिनः पण्डितं मन्यमानस्याप्यवलोक्यते। न च तौ प्रव्रजन्तौ दृष्टौ अतोविविदिषाविद्वत्ते कीदृशौ विवक्षिते इति चेदुच्यते। यथा तीव्रायां बुभुक्षायामुत्पन्नायां भोजनादन्यो व्यापारो न रोचते। भोजने च विलम्बोन सोढुं शक्यते। तथा यदा जन्महेतुषु कर्म्मसु स्वयन्नभरुचिः वेदनसाधनश्रवणादिषु च त्वरा गहती सम्पद्यते तादृशी विविदिषा संन्यासहेतुः। विद्वत्ताया अवधिरुपदेश साहस्र्यामभिहितः। "देहात्मज्ञानवज्ज्ञानं देहात्मज्ञानबाधकम्। आत्मन्येव भवेद्यस्य स नेच्छन्नपि मुच्यते" इति। श्रुतावपि "भिद्यते हृदयग्रन्थिश्छिद्यन्ते सर्व्वसंशयाः। क्षीयन्ते चास्य कर्म्माणि तस्मिन् दृष्टे परावरे इति"। परमपि हैरण्यगर्भादिपदमवरं यस्मादसौ परावरः। हृदये बुद्धौ साक्षिणस्तदात्माध्यासोऽनाद्यविद्यानिमित्तत्वेन ग्रन्थिवद्दृढसंश्लेषरूपत्वाद्ग्रन्थिरित्युच्यते। आत्मा साक्षी कर्त्ता वा, साक्षित्वेऽप्यस्य ब्रह्मत्वमस्ति न वा, ब्रह्मत्वेऽपि तद्बुद्ध्या वेदितुं शक्यते न वा, शक्यत्वेऽपि तद्वेदनमात्रेण मुक्तिरस्ति नवेत्यादयः संशयाः। कर्म्माण्यनारब्धानि आगामिजन्मकारणानि। तदेतत् ग्रन्थ्यादित्रयमविद्यानिमित्तत्वादात्मदर्शनेन निवर्त्तते। स्मृतावप्ययमर्थ उपलभ्यते "यस्य नाहंकृतोभावोबुद्धिर्यस्य न लिप्यते। हत्वापि स इमाँल्लोकान्न हन्ति न निबध्यत" इति। यस्य ब्रह्मविदो,भावः सत्ता स्वभाव आत्मा, नाहं कृतोनाहङ्कारेण तदात्माध्यासादाविर्भावितः, बुद्धिलेपः संशयः। तदभावे त्रैलोक्यवधेनापि न निबध्यते किमुतान्येन कर्म्मणेत्यर्थः। नन्वेवं सति विविदिषाफलेन तत्त्वज्ञानेनैवागामिजन्मनां निवारितत्वाद्वर्त्तमानजन्मशेषस्य भोगमन्तरेण निवारयितुमशक्यत्वादलमनेन विद्वत्संन्यासप्रयासेनेति चेन्नैवं विद्वत्संन्यासस्य जीवन्मुक्तिहेतुत्वात्। तस्माद्वेदनाय यथा विविदिषासंन्यासः एवं जीवन्मुक्तये विद्वत्संन्यासः सम्पादनीयः इति विद्वत्संन्यासः"।

"दीर्घकालं ब्रह्मचर्य्यम् इत्यादित्यपुराणे यद् कलिवर्ज्यं दीर्घकालब्रह्मचर्य्यसंन्यासाश्रमयोरुत्कीर्त्तनम् तत् नैष्ठिकब्रह्मचर्य्यघट्टितं यदल्पादिब्रह्मचर्य्ययोर्निषेधपरम् न पुनर्यहस्थानिकब्रह्मचर्य्यमात्रस्य निषेधः दीर्घकालेतिविशेषणसामार्थ्यात् तेन "घट्टितं यदाल्पिकं चर्य्यं गुरौ तैवेदिकं व्रतम्। तदल्पिकं पादिकं वा गृहस्थानिकमेव वा" इति मनुनोक्तपक्षचतुष्टयमध्ये अल्पकालिकस्यैव कलौ कर्त्तव्यता। "तथाऽग्निहोत्रं गवालम्भं संन्यासं पलपैतृकमिति" निगमवाक्यमपि त्रिदण्डविषयम् "यावद्वर्णविभागोऽस्ति यावद्वेदः प्रवर्त्तते। संन्यासश्चाग्निहोत्रञ्च तावत् कुर्य्यात् कलौ युगे" देवलस्मरणात्। "चत्वार्य्यब्दसहस्राणि चत्वार्य्यब्दशतानि च। कलेर्यदा गमिष्यन्ति तदा त्रेतापरिग्रहः। संन्यासश्च न कर्त्तव्यो ब्राह्मणेन विशेषत" इति व्यासवचनन्तु त्रिदण्डविषयम्। महानिर्वाणतन्त्रे तु। "पुरैव कथितं तावत् कलिधर्म्मविचेष्टितम्। तपःस्वाध्यायहीनानां नृणामल्पायुषामपि। क्लेशप्रवाहग्रस्तानां कुतोदेहपरिश्रमः। ब्रह्मचर्य्याश्रमोनास्ति वानप्रस्थोऽपि न प्रिये। गार्हस्थ्यभैक्षुकौ चैव आश्रमौ द्वौ कलौ युगे! गृहस्थस्य क्रियाः सर्व्वा आगमोक्ता कलौ प्रिये। नान्यमार्गैः क्रियासिद्धिः कदापि गृहमेधिनाम्। भैक्षुकेऽप्याश्रमे वापि वेदोक्तं दण्डधारणम्। कलौ नास्त्येव तत्त्वज्ञे! यतस्तच्छ्रौतसंस्कृतिः। शैवसंस्कारविधिनाऽवधूताश्रमधारणम्। तदेव कथितं भद्रे! संन्यासग्रहणं कलौ। विप्राणामितरेषाञ्च वर्णानां प्रबले कलौ। उभये आश्रमे देवि! सर्व्वेषामधिकारिता। सर्व्वेषामेव संस्कारकर्म्मणी शैववर्त्मना। विप्राणामितरेषाञ्च